

Hoge commissaris te Djakarta (Hirschfeld) aan minister-president (Drees), 30 jan. 1950

Mede bestemd voor Stikker, Götzen en Schokking.

Op 28 Januari zond Buurman mij een rapport van Van Langen over de consequenties van een eventueel optreden van onder Nederlands bevel staande troepen tegen de APRA. Dit rapport is 27 Januari gedateerd. Buurman verklaarde dat het standpunt en de uiteenzetting van Van Langen inzake deze zeer delicate aangelegenheid zijn volledige instemming heeft en door hem volkomen wordt onderschreven. Buurman verzocht mij dit standpunt aan de Regering bekend te willen stellen met het verzoek hiermede in voorkomende gevallen rekening te houden.

Het rapport luidt:

1. Naar aanleiding van de laatste ontwikkeling van de situatie in West-Java, veroorzaakt door activiteiten van door Westerling geleide strijdgroepen van APRA en mogelijke gevolgen welke dit optreden ten aanzien van de onder Nederlands bevel staande troepen met zich mede zou kunnen brengen, moge ik de bijzondere aandacht van U.E. verzoeken voor het volgende.
2. Uit volkomen betrouwbare en zeer recente berichten kan worden vastgesteld, dat - in het bijzonder voor wat betreft West-Java - over het algemeen bij onze troepen een uitgesproken sympathie kan worden vastgesteld voor de 'Beweging Westerling'. Deze sympathie berust in de eerste plaats op weliswaar negatieve grondslag, doch deze mag daarom zeker niet onderschat worden. Deze grondslag is uitgesproken antipathie onzer troepen ten aanzien van TRIS, welke aversie veelal gepaard gaat met nauw verholen geringschatting voor TRIS als gezags- en gevechtsapparaat. Het is de algemene opinie van de ook lagere troepencommandanten en inlichtingen (c.q. veiligheids-) officieren dat in geval mocht worden overgegaan tot directe inzet onzer troepen tegen de strijdgroepen van Westerling voor wat betreft KL zoal geen dienstweigering dan toch sabotage en lijdelijk verzet moet worden verwacht; voor wat betreft onderdelen KNIL zou in een dergelijk geval zelfs terdege rekening moeten worden gehouden met dienstweigering op grotere schaal. In het algemeen zijn de troepen - en dit geldt uiteraard in de eerste plaats voor KL - niet geneigd om enig persoonlijk risico te aanvaarden bij het deelnemen aan gezagshandhaving van een vreemde mogendheid op het grondgebied waarvan zij sedert SO als gasten verblijven.
3. Afgescheiden hiervan staat onomstotelijk vast, dat de bevolking - zeer zeker in West-Java - niet alleen voor een groot deel zeer sympathiek staat ten opzichte van de 'Beweging Westerling' maar ook veelal actief steun en hulp verleent aan personen en groepen, die van deze beweging deel uitmaken. Het ligt mede uit hoofde van deze omstandigheid voor de hand, dat daadwerkelijk en direct optreden gericht op het uitschakelen van meergenoemde beweging ongetwijfeld zal overgaan in uiteenvallen in tal van afzonderlijke en zeer langdurige acties in uitgestrekte gebieden.
4. Het is in verband met het onder 3 betoogde dan ook niet onmogelijk, dat rechtstreekse inzet onzer troepen zowel de repatriëring KL als de reorganisatie KNIL ernstig zou kunnen vertragen, hetgeen naar mijn mening beslist onaanvaardbaar moet worden geacht.
5. Ook in gezamenlijk optreden met TRIS zie ik niet alleen geen heil maar zelfs bepaaldelijk groot gevaar. De praktijk - ook die opgedaan op 23 Januari te Bandung en Tjimahi - wees onmiskenbaar uit, dat TRIS in haar huidige vorm zowel uit organisatorisch als moreel oogpunt beschouwd als onbetrouwbaar moet worden aangemerkt. Een eventuele samenwerking kan uit hoofde dezer factoren dan ook niet anders gezien worden dan als een uitermate hachelijk experiment.
6. Het argument voor het beroep op operationele bijstand te verlenen door onze troepen dat van RIS-zijde bereids is aangevoerd en zeer waarschijnlijk in de toekomst wederom te berde zal worden gebracht, namelijk dat gewapende strijdgroepen Westerling in hoofdzaak zouden bestaan uit en geleid door deserteurs der onder Nederlands bevel staande strijdkrachten dient naar mijn mening met de meeste beslistheid van de hand te worden gewezen. In dit verband moge ik vermelden, dat in de nacht van 22 op 23 Januari te Batudjadjar en Purabaja ruim 300

gedeserteerde militairen zich met uitzondering van een 20-tal in de avond van 23 Januari hebben teruggemeld. In de namiddag van 26 dezer werden te Djakarta door de Polisie Militer 2 vermoedelijke deserteurs neergelegd en 6 deserteurs gearresteerd, terwijl zich 6 deserteurs vrijwillig meldden, zodat thans nog slechts enkelen voortvluchtig zijn. Afscheiden hiervan kan m.i. nimmer een optreden onzerzijds tegen evengenoemde strijdgroepen gezien worden als uitvloeisel van terzake op RTC aangegane overeenkomst, waarbij handhaving, orde en rust onder leden der onder Nederlands bevel staande landstrijdkrachten geschiedt door daartoe bevoegde Nederlandse organen (vide artikel 14 hoofdstuk II 'Regelingen betreffende de onder Nederlands bevel staande landstrijdkrachten na de SO'), aangezien slechts een fractie dezer strijdgroepen uit deserteurs onder troepen kan bestaan en deze deserteurs - zoals de praktijk te Bandung op 23 Januari reeds uitwees - bovendien als zodanig niet kunnen worden onderkend.

7. Ik meen op grond van het bovenstaande dan ook te kunnen concluderen, dat directe inzet of rechtstreeks gebruik onzer troepen tegen de strijdgroepen van Westerling met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid niet tot het gestelde doel zal voeren en bovendien consequenties in zich zal sluiten, waarvan de omvang nauwelijks kan worden overzien.

8. Ik moge derhalve met de meeste klem adviseren, dat bij eventueel aan RIS te verlenen bijstand verband houdende met optreden van de 'Beweging Westerling' inzet, gebruik of deelname onzer troepen het rechtstreeks en/of daadwerkelijk herstellen van orde en rust ten doel hebbende, bepaaldelijk wordt verboden en dat deze militaire bijstand er in de eerste plaats op dient te zijn gericht de gezagsorganen van de RIS voor zover nodig in staat te stellen zelf evenvermelde taak uit te voeren.

9. Aangezien bij onderhavige aangelegenheid zowel grote politieke als militaire belangen gemeld zijn, moge ik U.E. in overweging geven het bovenstaande wel ter kennis te brengen van HC.

Naar aanleiding van het rapport van Van Langen had ik op 29 dezer een uitvoerig gesprek, waaraan behalve Buurman en Van Langen ook deelnamen Moorman, Kist en Generaal-Majoor Van der Eem. Bij deze bespreking is duidelijk gebleken, dat de Legerleiding rekening houdt met dienstweigering bij KNIL en met sabotage bij KL, indien bevel zou worden gegeven gewapender hand op te treden tegen de APRA. Dit geldt onder de omstandigheden derhalve niet indien bijvoorbeeld zou moeten worden opgetreden tegen DI of bende als Bambu Runtjing. De hier geschetste moeilijkheden betreffen niet alleen de minderen, maar stellig ook een deel der officieren. Dit bleek b.v. duidelijk bij het invliegen in Bandung van RIS-militairen door de Nederlandse Luchtmacht. Van der Eem heeft persoonlijk moeten interveniëren om de vluchten te doen plaatsvinden. Bij aankomst op Andir werden de Nederlandse piloten door hun daar aanwezige collega's allesbehalve hartelijk ontvangen.

In de bespreking heb ik dus allereerst getracht de betekenis van het rapport van Van Langen zo goed mogelijk te analyseren. Daarna heb ik gesteld, dat de in het rapport genoemde consequenties niet aanvaardbaar zijn. Optreden tegen APRA kan o.m. gewenst zijn, omdat de veiligheid van Nederlanders in Indonesië door dit optreden direct of indirect in gevaar gebracht kan worden. Aan subalternen kan niet ter beoordeling worden gelaten door welke motieven de Regering of de Legerleiding zich heeft laten leiden wanneer bevel tot optreden gegeven wordt. Zeker is het niet aan subalternen om te beoordelen wanneer de veiligheid van Nederlanders in gevaar is. De legerleiding is het met deze stelling geheel eens. Niettemin acht zij zich verplicht op de gevaren te wijzen. Het spreekt vanzelf, dat bijstand aan RIS alleen overwogen kan worden, indien deze uitdrukkelijk gevraagd wordt. Deze kan bovendien zeer verschillende vormen aannemen, waarbij de legerleiding terecht in de allereerste plaats denkt aan niet-operationeel optreden, waarbij taken van secondaire aard zullen worden vervuld. Dezer dagen werd b.v. in Bandung op verzoek van de RIS de bewaking van het krachtstation overgenomen. Door hulp in verschillende vorm kan de positie van RIS sterker gemaakt worden, waardoor operationeel optreden geheel aan haar zou kunnen worden overgelaten. Intussen zou een noodtoestand kunnen ontstaan waardoor operationeel optreden van Nederlandse zijde noodzakelijk zou kunnen

worden. Ook daarvoor waarschuwt de Legerleiding hetgeen zij met mij betreurt. Hoewel tegen het desertiegevaar krachtig wordt opgetreden zo voelde de Legerleiding zich op dit punt nog steeds niet 100 procent zeker. In dit verband overweegt Buurman nog eens een radiotoespraak tot de Nederlandse strijdkrachten te houden. Naar mijn mening dient rekening gehouden te worden met de psyche van de troep, doch anderzijds dient deze te beseffen, dat onder alle omstandigheden gehoorzaamheid wordt geëist. In het belang van de Nederlandse bevolking acht ik het absoluut noodzakelijk, dat desgevraagd medewerking wordt verleend om te voorkomen, dat ongeregelde benden grote steden binnenrukken. In een dergelijke situatie zal dus actief verdedigend moeten worden opgetreden. Ik wijs op het belang om grote steden onder dergelijke omstandigheden te beschermen, omdat dit de RIS het gevoel zal geven, dat catastrophes voor haar zullen worden voorkomen, terwijl voor de Legerleiding het gevaar aan alle mogelijke acties in het binnenland te moeten deelnemen uitgeschakeld wordt. De bescherming van grote steden heeft ook het voordeel, dat daardoor aan de Indonesiërs een argument voor agitatie tegen Europeanen in het algemeen zal worden ontnomen. Bij de beoordeling van dit vraagstuk moet stellig rekening worden gehouden met de verachting, die bij de Nederlandse en KNIL-troepen bestaat voor TRIS. Voorts moet rekening worden gehouden met het feit dat de RIS een onzeker beleid voert ten aanzien van de overname van KNIL-eenheden, waarbij het punt van de voorwaarden nog steeds een grote rol speelt. Oplossing van dit probleem vereist het grootste geduld, omdat er anders bijna geen vooruitzicht bestaat KNIL op geordende wijze aan RIS over te dragen.

Onder de gegeven omstandigheden is mijn conclusie, dat inderdaad het uiterste gedaan moet worden om te voorkomen, dat Nederlandse strijdkrachten actief zullen moeten strijden tegen de APRA, doch anderzijds acht ik het onvermijdelijk, dat in een noodsituatie van Nederlandse zijde actief verdedigend zal moeten worden opgetreden om te voorkomen, dat ongeregelde benden de grote steden voor langere of kortere tijd zullen bezetten.

Buurman en Van Langen kunnen zich met het bovenstaande verenigen.